

rajoituksia halveksimalla saatavat saada aikaan yllytyssefektin? Ja vielä liikenteessä, jonka turvattomuus kai on kannabista hyvin paljon suurempi ongelma?

Lukija saattaa kokea minun sympatisoivan Larmelan kannanottoja enemmän kuin Peltoniemen, vaikka tosiasias-

suhteeni kannabikseen on kylmä. Tunteeni eivät virity, vaikka kognitiivisella tasolla kuinka myönnän, että joillakin kri-

teereillä pieni ilmiö voi olla symbolisesti suuri.

PERTTI HEMÁNUS

TEUVO PELTONIEMI & TIMO LARMELA
KAHTA MIELTÄ KANNABIKSESTA
HELSINKI: A-KLINIKKASÄÄTIÖ, 1998
82 s.

ASIAKAS JA KONEISTON ITSEREFLEKTIO

Kirjassa tavoitellaan ihmisen, asiakkaan, ääntä ja sen kautta uutta palvelun käsitettä ja kohtaamisen kulttuuria. Riitta Haverinen, yksi kirjan toimittajista, toteaa omassa artikkelissaan olevan paradoksaalista, että palveluyhteiskunnassa palvelutapahtuman sisältö on ollut varsin vähän tutkimuksen kohteena. Hetki, jolloin palvelun antaja ja asiakas kohtaavat ja muodostavat sosiaalisen systeemin tuottaen palvelun yhdessä, on palvelutapahtuman avainhetki (s. 82). Vappu Karjalainen toteaa omassa artikkelissaan, että psykososiaalisen tuen ammattilaiset kehittelevät koko ajan uudenlaisia käytäntöjä. Suunta on selvä: yhä lähemmäksi asiakkaan ja kansalaisen omaa kokemus- ja elinpiiriä. Mitä lähempänä ulkopuolinen tuki on asiakkaan maaperää, sitä enemmän tälle tarjoutuu osallisuuden ja oman kasvun mahdollisuuksia (s. 50).

Kirjan sisältö osoittaa, että yhtä ja toista palvelutapahtuman sisällöistä on tutkittukin, joskin kohdealue on valtaisa ja moniulotteisuudessaan hankala otettavaksi haltuun. Tässä mielessä kirjalle on erityiseksi ansioksi, että siihen on saatu mukaan myös omista työkokemuksista nousevaa elämäntähtäystä ja toisaalta myös filosofis-käsitteellisiä pohdintoja.

Kirjassa on kaikkiaan 17 artikkelia ja 19 kirjoittajaa. Artikkelit ovat syntyneet erilaisista taustoista: tutkimuksesta, kehittämistyöstä ja omista kokemuksista. Ne kattavat hyvin erilaisten asiakastyötilanteiden kirjon vanhusten kotihoitosta mielenterveyspalveluihin, terveydenhuollosta sosiaalilähtöön. Silti luonnollisesti monenlaiset asiakastyötilanteet jäävät käsittelemättä.

Toimittajat ovat jakaneet kirjan lukuisat artikkelit kolmeen kokonaisuuteen. Ensimmäinen jakso on nimeltään "Ajat-

telun muutos – kohtaamisen muutos", toinen "Asiakkaana, potilaana, omaisena, ammattilaisena – toimintaan osallisena" ja kolmas "Autonomian arki ja tilat – mahdollisuus muutokseen". Mahdollisesti nämä lennokkaat otsikoinnit merkitsevät jotain asiaan vihkittyneille. Minulle ne eivät sanoneet juuri mitään ja aiheuttivat hetkellisen epätoivon; kirja hajosi käsiin jo kättelyssä. Mistä ihmeestä tässä nyt oikein olikaan kyse, tuskailin. Pyrin sitten kohtaamaan jokaisen artikkelin omana yksilönään ja ajattelin, että tämäkö nyt oli toimittajien tarkoitus. Lukijalle ei annettu apua viestin kontrollissa ja hallinnassa, piti vain avoimesti lähestyä jokaista ääntä erikseen – kuin hyvässä asiakastyössä ikään.

Löysin kirjan artikkeleista kolmenlaisia puhujia: ensinnäkin niissä oli paljon asiakkaiden haastatteluilla tai kyselyillä saatuja tietoja, toiseksi oli

haastateltu palvelujen tuottajia ja työntekijöitä ja kolmantena oli sitten tutkijan tai asiantuntijan ääni. Tämä viimeksi mainittu kuului selvimmän niissä artikkeleissa, joissa esitettiin käsitteellisiä pohdintoja tai välitettiin kokemukseen pohjaavaa elämäntapausta. Monissa artikkeleissa oli rinnakkain näitä kaikkia ääniä. Näin aikeneksia lokeroituani alkoi jo laajan tekstin vastaanottokin sujua.

Asiakkaiden äänen välittäjänä on kirjassa useita sekä kyselyillä että kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä tehtyjä tutkimuksia. Eeva Päivärinnan artikkelissa kuullaan vanhuk-sille tarkoitettujen palvelujen käyttäjien ja palvelutalojen asukkaiden kokemuksia ja mielipiteitä. Voimakkaana nousevat esille edelleen jos-sain määrin ratkaisematon au-tonomian ja turvallisuuden dialektiikka ja vanhan ihmisen tarve yksilöllisyytensä säilyttä-miseen. Raija Tenkasan kirjoitus kotipalveluja käyttäneiden vanhusten kertomista koke-muksista tuo kuvaan kotonaan asuvien vanhusten näkemykset.

Marja Nikkonen kuvaa yksi-tyisen mielenterveyspalveluja tarjoavan Ruukin palvelukod-in asukkaiden ja työntekijöi-den kokemuksia. Laitoshoidon purkuun liittyviä ongelmia ovat yhtäältä laitospotilaiden jääminen mielisairaalan ulko-puolella irrallisiksi yksilöiksi vaille yhteisön tukea ja toisaal-ta heidän mahdollisuutensa kehittää yksilöllisiä kykyjään toimijoina. Nikkosen kuvaus Ruukin palvelukodista on loh-dullinen, valoisamman tulevai-suuden lupaus. Sen rinnalla Irma Kiikkalan artikkeli, joka perustuu 64 mielenterveyspo-tilaan ja heidän omaisensa kir-

jeeseen, on todellinen hätä-huuto, kuten Kiikkala artikke-linsa otsikoikin. Pulmalliselta näyttää se, että puutteet ovat olleet kauan tunnettuja ja jo monissa muissakin yhteyksis-sä raportoituja. Korjaukset epätydyttäviin asioihin ovat kuitenkin jääneet tekemättä. Pirjo Partasen, Marja-Leena Perälän ja Hannele Turusen selkeä joskin vähän niukka kuvaus terveydenhuollon poti-laiden kokemuksista on tärkeä avaus vähän tutkittuun aiheeseen.

Palvelujen tarjoajien ääni tulee useissa artikkeleissa esille mm. siten, että kuvataan asiakastyön kontekstia, siteerataan toimintapäiväkirjaa yms. Selvimmin palvelujen tar-joajan kokemuksia käsitellään uusia organisaatiomuotoja kä-sittelevissä artikkeleissa, joita ovat Leila Simosen pienyrityj-yyttä koskeva tutkimus ja Sir-pa Anderssonin tutkimus Le-min ja Savitaipaleen hoivapes-teistä. Vappu Karjalaisen kir-joitus pohjaa hänen tutkimuk-seensa perinteisten paikallisten toimipisteiden työtavoista ja verkostoitumisesta.

Käsitteellisiä pohdintoja kir-jassa on sittenkin eniten. Riitta Haverinen kirjoittaa mielen-kiintoisesta metodista, kriittis-ten palvelutapahtumien tutki-misestä, Juhani Lehdon järkev-ä ja ytimekäs keskustelupu-heen vuoro nostaa esille omai-sen roolin palvelutapahtumas-sa, Marja-Liisa Heiskanen pohdii vammaiskäsitteitä ja palvelumalleja, Mikko Mänty-saari kirjoittaa Agnes Helleris-tä liikkeelle lähtien tunteiden merkityksestä, Marjatta Bardy käsittelee taiteen merkitystä sosiaalityössä, Maisa Maani-tu esittelee sosiaalihuollon laa-tutyön menetelmiä ja tuloksia,

Sirpa Taskinen kirjoittaa han-kalan ihmisen kohtaamisesta ja Anne Kainlauri kirjoittaa kodista kotityön näyttämönä.

Vappu Taipaleen puheen-vuorossa heijastuvat elämän-viisaus ja kyky yksittäisin esi-merkein ilmaista potilassuh-teen olennaisimpia asioita. Hän peräänkuuluttaa myös asiakasjärjestöjä huolehti-maan potilaitten oikeuksista. Sittenkin vain järjestäytyneet ääni voi olla tasaveroinen kumppani palvelutuottajien isoille koneistoille.

Kaiken kaikkiaan kirja on rikas avaus vähän keskustel-tuun aiheeseen. Puutteistaan huolimatta teos on tärkeää lu-ettavaa hyvin laajalle lukija-kunnalle, jonka ajateltu luonne tosin jää vähän epäselväksi. Olisin myös toivonut, että toi-mittajat olisivat nykyistä sel-vemmin tematisoineet tai kar-sineet esiteltyä ainesta. Kirja on elämänläheisestä aihees-taan huolimatta ajoittain hyvin uuvuttavaa luettavaa. Siihen on pakattu hyvin monenlaisia ajatuskehikoita ja -tasoja, se käsittelee hyvin erilaisia koh-taamisen tilanteita, ja siinä on paljon tunteita herättävää ai-nesta. Lukijalle ei anneta taut-tatietoja, historiaa eikä kon-tekstia viestiin sulattamiseksi. Millaisia reaalisia mahdolli-suuksia paremmalle asiakas-suhteelle on? Millaisista tradi-tioista ongelmat kumpuavat? Miksi hyvät pyrkimykset eivät aina tuota tulosta? Tottumaton lukija tuppaa välillä hermostu-maan kirjassa esitettyjen hyvi-en tavoitteitten tulvasta. Mah-tavatko tekstit innostaa vai ma-sentaa käytännön työssä paker-tavia? Johdannossa kerrotaan, että yhtenäinen kokonaisuus ei ole ollut tavoitteenakaan ja että kirjoittajia on jopa rohkaistu

"ilmaisemaan epäselviäkin ajatuksia". Tällaisen avoimuuden kaikkinaista hyödyllisyyttä voi hiukan epäillä nykyisessä tiedontulvassa.

MARJA HOLMILA

RIITTA HAVERINEN & LEILA SIMONEN & IRMA KIIKKALA
(TOIM.)
KOHTAAMISIA SOSIAALI- JA TERVEYSALAN AREENOILLA
RAPORTEJA 221
STAKES 1998

HUUMEHUOLIA KOULUYHTEISÖSSÄ

Viime vuosina Suomessa on puhuttu ja kirjoitettu paljon huumeiden käytön yleistymisestä. Tässä huolen ilmapiirissä Ilta-Sanomien lööpit 17. ja 18. lokakuuta 1996 sävähdyttivät sekä kansalaisia että viranomaisia: "Oppilaiden liiga pyöritti valtavaa huumeakauppaa", "Koululaisliiga pani huumevoitot viinaan, naisiin ja matkoihin". Lööppien taustalla oli helsinkiläisen Vallilan ammattikoulun paljastuminen poliisitutkimuksissa osaksi huumeiden kaupan ja välityksen vyyhteä. Lööpit olivat puhuttelevia (ja lehteä myyviä), koska ne liittivät yhteen kaksi yleensä erillisinä pidettyä maailmaa, koulumaailman ja huumeiden maailman.

Yksi mediajulkisuuden seurauksista oli se, että Vallilan koulu esitti Stakesille pyynnön tutkia tapausta; lopulta tutkimuksesta kehittyi Stakesin alkoholipoliittisen tutkimusyksikön ja Helsingin kaupungin yhteinen hanke. Siitä syntynyt Huumeet ja kouluyhteisö -tutkimus merkitsee uutta avautusta suomalaisessa huumeetutkimuksessa.

Tähän asti tutkimuksissa on selvitetty mm. huumeiden käytön yleisyyttä, huume politiikan vaihtoehtoja ja mielipideilmaston kehitystä. Huumeet ja kouluyhteisö -tutkimus sisältää nämä kaikki näkökulmat, mutta sen artikkelien ytimessä on yhteisötaso: Mitä huume kysymystä määrittävän julkisen keskustelun, yleisten huume strategioiden määrittelyjen ja nuorten huumeiden käytön yleistymisen leikkauspisteessä olevassa kouluyhteisössä tapahtuu? Mitä huumeet ja niiden ongelmaksi muodostuminen yhteisössä tarkoittavat? Tällainen yhteisön ja paikallistason painotus on selvästi korostumassa muussakin päihdetutkimuksessa ja myös päihdepolitiikassa.

Raportin alaotsikossa tekijät kutsuvat tutkimustaan konstruktionistiseksi. Sosiaalisten ongelmien konstruktionistisen tutkimustavan perusidea on se, että mitkään asiantilat eivät sinänsä ole sosiaalisia ongelmia, vaan tulevat sellaisiksi vasta kulttuuristen ja julkisten mää-

rittelyprosessien myötä. Mitattavissa olevia haittoja ratkaisevampaa on tällöin asioista kannettu julkinen huoli. Suomen huume kysymys on tästä hyvä esimerkki: kansainvälisten vertailujen mukaan huumeiden käyttö on meillä vähäistä, mutta sitä pidetään kuitenkin vakavana sosiaalisena ongelmana. Huumeet ja kouluyhteisö -tutkimus tekee tätä liioittelulta näyttävää huumehuolta ymmärrettäväksi. Se osoittaa, että vaikka ongelma on määrällisesti pieni, se voi silti aiheuttaa yhteisötasolla, esim. koulussa, kipeää psykologista ja sosiaalista huolta ja hätää.

Konstruktionistisen tutkimuksen parhaiden perinteiden mukaisesti Huumeet ja kouluyhteisö -tutkimuksessa käytetään monia erilaisia analyysitapoja ja eritellään monia eri aineistoja. Aluksi Leena Waresell ja Raija Ahtola kuvaavat konkreettisesti tapahtumien kulkua Vallilan koulussa: kuinka koulun henkilökunta havahtui huomaamaan huumeongelman, miten suuri julkisuus vaikutti koulun toimin-